

ALICE HARİKALAR DİYARINDA İLE İLGİLİ İLGİNÇ NOTLAR¹

Alice Harikalar Diyarında dünyada en çok yayımlanan, okunan, çevrilen ve alıntılanan kitaplardan biridir. Milyonlarca çocuğun ve hatta yetişkinin başucu kitabı haline gelmiş, hayat verdiği karakterlerle, yazın dili ve tarzıyla ardından gelen pek çok edebi esere esin kaynağı olmuştur. Ayrıca İngilizceye pek çok yeni sözcük kazandırmıştır.

Yazarın gerçek adı **Charles Lutwidge Dodgson**'dır ancak kitapları **Lewis Carroll** mahlasıyla yayımlanmıştır ve tüm dünyada bu isimle tanınmaktadır. *Alice Harikalar Diyarında* ilk olarak 1865'te yayımlanmıştır ancak yazarın günlüklerine göre, hikâye ilk kez 4 Temmuz 1862'de güneşli bir akşamüzeri hayat bulmuştur: **Dodgson**, bir arkadaşı, Oxford rektörü **Henry Liddell** ve üç küçük kızı **Lorina**, **Edith** ve **Alice** ile birlikte piknik yapmaya gitmiştir. Isis ya da Thames Nehri'nde kürek çektikleri sırada sıkılan kızları eğlendirmek için doğaçlama yaparak anlattığı hikâye, ana karaktere ismini veren **Alice**'in ısrarıyla daha sonra *Alice'in Yeraltındaki Maceraları* (*Alice's Adventures Underground*) adıyla kaleme alınmıştır. Hikâyenin ortaya çıkışı kitabın başında yer alan kısa manzume de anlatılır.

Dodgson hikâyeyi kaleme alırken pek çok değişiklik yapmıştır. Ortaya ilk anlatılandan daha uzun bir kitap çıkmış, *Alice'in Yeraltındaki Maceraları*'nda yer alan kimi şiirler de değiştirilmiştir.

1) Derleyen: Yasemin Yener.

Eserde yer alan şiirler, ninniler ve şarkılar aslında herkesçe bilinen gerçek manzumelerin çarpıtılmış ve kitaba yedirilerek tekrar uyarlanmış halleridir.²

Kitap ilk olarak **John Tenniel**'ın çizimleriyle yayımlansa da eser aslında önce **Dodgson** tarafından resimlenmiştir. Bu basımda yer alan **Salvador Dalí** (1969) resimlerinin yanı sıra kitap **Tove Jansson** (1966), **Ralph Steadman** (1973), **Lisbeth Zwerger** (1999) ve **Yayoi Kusama** (2012) gibi pek çok ünlü ressam ve çizer tarafından da yeniden yorumlanmıştır.

Alice Harikalar Diyarında ilk olarak 1869'da **Henri Bué** tarafından Fransızcaya çevrilmiştir. Eserin en ünlü ve hakkında konuşulan çevirilerinden biriye **Vladimir Nabokov**'un 1923'te Rusçaya kazandırdığı *Ania v strane chudes* (*Ania Harikalar Diyarında*) çevirisidir.

Eser ilk kez 1903'te sessiz film olarak beyaz perdeye uyarlanmış, ardından da günümüze kadar sessiz filmde müzikale, operadan diziye, **Walt Disney** uyarlamasından baleye kadar pek çok alanda yeniden hayat bulmuştur.

İbrahim Maalouf 2014'te **Oxmo Puccino**'yla birlikte her birinde Alice'in farklı bir macerasının anlatıldığı on beş parçadan oluşan *Alice'in Ülkesi* (*Au pays d'Alice*) isimli Fransızca bir caz albümü yayımlamıştır.

Hikâyedeki hayvanların insanlar gibi konuşmasına tepki olarak 1931'de Çin'de yasaklanmıştır.

Eser, nörolojik bir hastalığın da isim babasıdır. Makropsi, mikropsi, işitsel bozukluklar ve boşluk kavramıyla ilgili sorunların görüldüğü algı ve perspektif bozukluğuna **Alice Harikalar Diyarında Sendromu** denilmektedir.

2) Türkçe çevirisinde de kimileri için aynı yöntem kullanılmış ve bilinen çocuk tekerlemeleri, şiirleri ve şarkıları çarpıtılarak aktarılmıştır. Diğer şarkılar ve şiirlerse orijinaline yakın bir şekilde çevirmen tarafından Türkçeleştirilmiştir.

*Altın ikindi güneşinde
Süzülüyoruz aheste aheste,
Minik kollar küreklere
Asılıyordu pek acemice
Küçük eller uğraşıyordu beyhude
Sandalı yönlendirmeye.
Ah şu acımasız üçlü!
Tam da akşamüstü,
Koparmasınlar mı masal isteriz diye gümbürtü!
O havada nefes alması bile güçtü.
Ama yalvarınca bir ağızdan üçü.
Hayır demek mümkün mü?
Otoriter olan ilki
“Şöyle olmalı” diye emir verdi.
“Bir sürü saçmalık olsun” diye öteki
Nazikçe araya girdi.
Berikiyse hikâyeyi,
Kesip durdu ikide bir.
Çok geçmeden sus pus oldular.
Hayali kızın peşine takıldılar,
Harikalar Diyarına vardılar,
Gezintinin heyecanına kapıldılar,
Dillenince kuşlar, tavşanlar,
Gerçek olduklarına bile inandılar.*

*Masalıcı anlattıkça,
Hayal gücü pınarları kurumaya başlayınca,
Boş kürek çektiğini de anlayınca,
Biraz da yorulunca,
Dedi, "Başka sefere devamı da."
Çocuklardan yükseldi keyifli bir kahkaha.
İşte böyle Harikalar Diyarının hikâyesi,
Ağır ağır olgunlaşan her kelimesi,
Zamanla şekillenen maceraların betimlemesi,
Ve nihayet tamamlandı hepsi.
Artık gerek hepimizin eve dönmesi,
Kalmadı güneşin bize ayıracak süresi.
Alice, bu çocukça hikâyeyi unutma asla,
Nadide bir parçaymışçasına,
Gözünün önünden ayırma.
Zihninin hatıralar deryasında,
Çocukluk hayallerinin dalgalandığı o koyda,
En derinlere sakla.*

1. BÖLÜM

TAVŞAN DELİĞİNDEN AŞAĞI

Bankta ablasının yanında oturan Alice, yapacak hiçbir şeyi olmamasından sıkılmaya başlamıştı. Birkaç kez ablasının okuduğu kitaba göz ucuyla bakmıştı ama ne resim vardı ne de konuşma. “İçinde resim ya da konuşma olmayan kitap ne işe yarar ki” diye düşündü Alice.

Papatyalardan taç yapmanın eğlencesi kalkıp papatya toplamaya değer mi diye düşünüyordu ki (sıcaktan uyku bastırıldığı ve kızı sersemlettiğinden aklını da pek toparlayamıyordu gerçi) pembe gözlü beyaz bir Tavşan koşarak yanı başından geçiverdi.

Bu pek de dikkate değer bir şey değildi. Alice, Tavşan'ın yanından geçerken, “Eyyvah! Eyyvah! Geç kalacağım!” dediğini duyduğunda bile bunun üstünde pek durmadı; ancak daha sonraları tekrar düşündüğünde aslında bu duruma şaşırılmış olması gerektiğini fark edecekti ama o esnada oldukça doğal gelmişti. Ama ne zaman ki Tavşan sahiden yeleğinin cebinden bir saat çıkarıp baktı ve aceleyle yoluna devam etti, Alice ayağa fırladı. O güne kadar hem cepli yeleği hem de cebinden çıkaracak saati olan bir tavşan görmediği dank ediverdi Alice'in kafasına. Kır boyunca büyük bir merakla Tavşan'ın peşinden koştu ve şans eseri son anda çitin altındaki koca tavşan deliğine girdiğini gördü.

Alice nasıl geri çıkacağını bir an bile düşünmeksizin vakit kaybetmeden Tavşan'ın arkasından deliğe daldı.

Tavşan deliği tıpkı bir tünel gibi dümdüz ilerliyor, sonra o kadar ani bir yo-kuşla, dimdik aşağı iniyordu ki Alice daha durmayı akıl edecek vakti olmadan kendini derin bir kuyunun içine düşerken buluverdi.

Ya kuyu çok derindi ya da çok yavaş düşüyordu çünkü aşağı düşerken etrafına bakınmak ve başına neler geleceğini düşünmek için epey vakti oldu. Önce aşağıya bakarak nereye doğru gittiğini görmeye çalıştı ama çok karanlıktı. Ardından kuyunun duvarlarına baktı, duvarların dolaplarla, raflarla dolu olduğunu fark etti. Orada burada mandallara tutturulmuş haritalar, resimler gördü. Aşağı doğru düşerken raflardan birinden bir kavanoz aldı; üstünde, "PORTAKAL REÇELİ" yazıyordu. Ama içinin boş olması Alice'i hayal kırıklığına uğrattı. Aşağı bırakırsa birilerini öldürmesinden korktuğu için kavanozu düşürmek istemiyordu; düşerken yanından geçtiği başka bir rafa koymayı başardı.

Alice, "Eh" diye düşündü, "böylesi bir düşüşten sonra artık merdivenlerden aşağı yuvarlanmak vız gelir bana! Evdekiler ne kadar cesur olduğumu düşünecek! Evin tepesinden aşağı düşsem bile gıkımı çıkarmam." (Ki bu son derece olasıydı.)

Aşağı, daha aşağı, daha da aşağı... Bu düşüş hiç bitmeyecek miydi? Yüksek sesle, "Kim bilir şimdiye dek kaç kilometre düşmüşümdür" dedi. "Dünyanın merkezine yaklaşmış olmalıyım. Dur bir düşüneyim; sanırım dünyanın merkezi altı-yedi bin kilometre derinlikteydi..." (Anlayacağınız Alice sınıftaki derslerde buna benzer pek çok şey öğrenmişti; etrafta duyan kimse olmadığından o an bilgisini göstermek için pek de iyi bir fırsat sayılmazdı ya, yine de tekrar etmek fevkalade bir çalışma yöntemi.) "Evet, doğru mesafe aşağı yukarı bu kadar olmalı. Ama hangi enleme ya da boylama geldim, merak ediyorum." (Alice ne enlemin ne de boylamın anlamını biliyordu ama kulağa hoş gelen, mühim sözcükler olduklarını düşündü.)

Salvador Dalí

Az sonra yine kendi kendine konuşmaya başladı: “Acaba dünyanın öteki ucuna mı düşeceğim? Kendimi baş aşağı yürüyen insanların arasında bulsam ne komik olur! Antipatikaydı sanırım...” (Bu, kulağa doğru bir kelimeymiş gibi gelmediğinden bu defa ortalıkta onu duyan kimse olmadığına memnun olmuştu.) “Ama onlara ülkelerinin adını sormam gerekecek. ‘Affedersiniz hanımefendi, burası Yeni Zelanda mı yoksa Avustralya mı?’” (Bunu söylerken reverans yapmaya çalıştı. Havada, aşağı düşerken reverans yapmak ne sıra dışı! Siz olsanız becerebilir miydiniz?) “Nerede olduğumu sorduğum için ne kadar da cahil bir küçük kız olduğumu düşünür kim bilir. Yok, yok sormak olmaz. Muhtemelen bir yerlerde yazılıdır da görürüm.”

Aşağı, daha aşağı, daha da aşağı... Yapacak bir şey olmadığından az sonra Alice yine konuşmaya başladı: “Sanırım Dinah bu gece beni çok özleyecek.” (Dinah, Alice’in kedisiydi.) “Umarım çay saatinde ona bir kâse süt vermeyi unutmazlar. Biricik Dinah’m! Keşke burada yanımda olsaydın! Korkarım havada hiç fare bulunmaz ama cikcik yakalayabilirdin; cikcıklar de fareciklere çok benzer hem. Ama kedicik yer mi ki cikcik?” Bu sırada Alice’in oldukça uykusu gelmişti. Uykulu bir sesle, “Acaba kedicik yer mi cikcik? Acaba kedicik yer mi cikcik?” diye tekrar ediyordu, rüyada gibiydi. Ara ara da “Acaba cikcik yer mi kedicik?” diyerek konuşmayı sürdürdü. Her ikisinin de yanıtını bilmediğinden soruyu nasıl sorduğunun bir önemi yoktu. İçi geçmeye başladı. Tam da rüyasında Dinah’yla el ele yürüdüğünü ve ciddiyetle, “Hadi Dinah, bana doğruyu söyle. Hayatında hiç yedin mi cikcik?” diye sorduğunu görüyordu ki, aniden, çatır çutur! Kendini dal ve kuru yaprak yığınının üstünde buluverdi; düşüş sona ermişti.

Alice’in canı hiç yanmamıştı. Hemen ayağa fırladı. Başını kaldırıp baktı ama yukarısı kapkaranlıktı. Önünde bir başka uzun yol vardı ve Beyaz Tavşan hâlâ görüş alanındaydı, aceleyle yürüyordu. Kaybedecek zaman yoktu, Alice süratle peşinden gitti. Bir köşeden dönerken, “Ay kulakçıklarım, aman bıyıklarım, ne de geç oluyor!” dediğini son anda işitti. Alice köşeyi dönmeden önce hayvanın hemen ardındaydı ama döndüğünde Tavşan ortalıktan kaybolmuştu. Tavandan sarkan bir sıra lambayla aydınlatılmış, uzun, basık bir salonda buldu kendini.

Salonun dört bir yanında kapılar vardı ama hepsi kilitliydi. Alice bir uçtan diğerine tüm kapıları denedikten sonra nasıl tekrar dışarı çıkacağını düşünerek hüznle salonun ortasına yürüdü.

Ansızın karşısına tamamen camdan yapılmış, üç ayaklı, ufak bir masa çıkıverdi. Üstünde minicik altın bir anahtardan başka bir şey yoktu. Alice'in aklına ilk gelen, salondaki kapılardan birinin anahtarı olabileceğiydi ancak ne yazık ki ya kilitler çok büyüktü ya da anahtar çok küçüktü; kısacası anahtar hiçbir kapıyı açmıyordu. Ancak ikinci kez tüm kapıları denerken daha önce fark etmediği, yerlere kadar uzanan bir perde gözüne çarptı. Ardında kırk santim yüksekliğinde minicik bir kapı vardı. Küçük altın anahtarı kilide soktu, anahtar bu kapıya uyunca sevinçten havalara uçtu!

Alice kapıyı itti; neredeyse fare deliği kadar küçük bir geçide açıldığını keşfetti. Dizlerinin üstüne çöktü ve ömründe gördüğü en güzel bahçeye açılan geçidin diğer ucundan baktı. O karanlık salondan kurtulup rengârenk çiçek tarhlarının, serin çeşmelerin arasında dolaşmayı nasıl da istiyordu! Ama kapıya başı bile sığmıyordu. Zavallı Alice, "Üstelik, başımı sokabilsem bile" diye düşündü, "omuzlarım sığmadıktan sonra ne işe yarar ki. Keşke teleskop gibi katlanarak küçülebilseydim. Nasıl başlayacağımı bilsem becerebilirdim." Kısa sürede öyle olağanüstü şeyler gerçekleşmişti ki Alice gerçekten de çok az şeyin imkânsız olduğunu düşünmeye başlamıştı.

Küçük kapının önünde beklemenin bir yararı yoktu. O yüzden Alice belki başka bir anahtar ya da en azından insanların kendilerini teleskop gibi katlamalarının yolunu anlatan bir kitap bulma ümidiyle masaya geri döndü. Bu sefer masada küçük bir şişe buldu. "Bu biraz önce kesinlikle burada değildi" dedi Alice. Şişenin ağzında kocaman, güzelce harflerle, "BENİ İÇ" yazan bir kâğıt etiket vardı.

"Beni iç" demesi kolaydı ama akıllı bıdık Alice'in bunu hemen yapmaya pek de niyeti yoktu. "Hayır" dedi, "önce üstünde 'zehir' yazıp yazmadığını kontrol edeceğim." Çünkü Alice, "Kızgın ocak demirini uzun süre tutarsan elin yanar; eğer parmağını bıçakla çok derin kesersen genellikle kanar" ve asla aklından çı-

karamadığı, “Eğer üstünde zehir yazan bir şişeden çok içersen er ya da geç doku-
nacaktır” gibi, arkadaşlarından öğrendiği basit kurallar akıllarından uçup gittiği
için yanan, vahşi hayvanlar tarafından yenen ya da başına başka korkunç şeyler
gelen çocuklarla ilgili pek çok hoş hikâye okumuştur.

Ama şişede “zehir” yazmıyordu; böylece Alice tadına bakacak cesareti buldu
ve çok lezzetli olduğunu fark etti. Hatta kirazlı turta, muhallebi, ananas, hindi
rostro, karamel şekeri ve tereyağlı kızarmış ekmek tatlarının bir karışımı gibiydi,
kısa sürede hepsini içip bitirdi.

* * *

“Ne tuhaf bir his” dedi Alice. “Teleskop gibi katlanarak küçülüyor olmalı-
yım.”

Gerçekten de öyleydi; şimdi yirmi beş santim boyundaydı. Artık küçük kapı-
dan geçip o güzel bahçeye çıkabilecek boyutta olduğunu düşününce yüzü aydın-
landı. Ama önce, daha da kısılır mıyım diye birkaç dakika bekledi. Bu konu onu
biraz endişelendirmişti. “Eh, bir de bakmışsın mum gibi eriyip gitmişim. O za-
man neye benzerdim acaba?” dedi. O güne kadar böyle bir şey gördüğünü anım-
samıyordu, o yüzden söndürüldükten sonra mum alevinin neye benzediğini gö-
zünün önünde canlandırmaya çalıştı.

Bir süre bekledikten sonra başka bir değişiklik olmadığını görünce hemen
bahçeye gitmeye karar verdi. Ama ne yazık ki zavallı Alice kapıya gittiğinde minik
altın anahtarı unuttuğunu fark etti. Masaya geri döndüğünde ise ona ulaşmasının
mümkün olmadığını anladı. Camdan rahatça anahtarı görebiliyordu. Masanın
bacağına tırmanabilmek için elinden geleni yaptı ama çok kaygandı. Denemek-
ten yorgun düşünce zavallılık yere oturup ağlamaya başladı.

Alice kendi kendine, “Hadi ama böyle ağlayıp durmanın bir yararı yok” dedi
sertçe. “Hemen şu dakika susmanı öneririm sana!” Genellikle kendine pek iyi
önerilerde bulunurdu (ama nadiren uygular) ve kimi zaman gözlerinden yaşlar
akana kadar kendini sertçe azarlardı. Bir keresinde kendi kendine oynadığı kro-